

Slovenský komitét slavistov
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

**XV. medzinárodný zjazd slavistov
v Minsku**

Príspevky slovenských slavistov

Bratislava 2013

Slovenský komitét slavistov
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Vedecký redaktor a editor
Doc. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

Recenzenti
Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.
PhDr. Ján Jankovič, DrSc.

Technická redakcia a počítačové spracovanie
(príprava a výroba tlačových podkladov): Mgr. Juraj Molčányi

Vyšlo s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR.

Obsah

Predstov.....	7
Júlia Dudášová-Krišáková	
Goralské nárečia na slovensko-poľskom pomedzí z aspektu teórie jazykových kontaktov	9
Pavol Žigo	
Interpretácia morfológických štruktúr v Slovanskom jazykovom atlase.....	29
Adriana Ferenčíková	
Slovotvorná problematika v 4. zväzku lexikálno-slovotvornej série Slovanského jazykového atlasu (Poľnohospodárstvo)	43
Ivana Slivková (Džundová)	
S. Cambel a J. F. Karski a ich úloha v histórii slovenskej a bieloruskej jazykovedy	83
Svorad Zavarský	
Latinská kultúra na Slovensku v období národného obrodenia (1780-1848) – nový pohľad na kľúčové obdobie slovenských dejín	95
Marta Vojteková	
Dynamika systému sekundárnych predložiek v spisovnej slovenčine a poľštine	105
Mária Košková	
Frazeologické aspekty bulharsko-slovenského slovníka	123
Hana Hlôšková	
Narativy s veľkomoravskou tematikou v kolektívnej historickej pamäti Slovákov.....	135
Katarína Žeňuchová	
Kánonické a nekánonické obrazy a ľudová religiozita v prozaickom folklóre slovensko-ukrajinských pohraničných oblastí.....	155
Vladislav Grešík	
Patrocíniá chrámov byzantského obradu na Slovensku a ich ikony	171
Erika Brtáňová, Dana Hučková, Ol'ga Vaneková, Adelaida Mezeiová	
Listy Jána Kollára	195
Jaromír Krško	
Slovenská onomastika v rokoch 1990-2010	223

3.0. Dejiny slavistiky

Slovenská onomastika v rokoch 1990 – 2010

JAROMÍR KRŠKO

Jaromír KRŠKO: The Slovak onomastic in 1990 – 2010

The paper deals with the situation in the Slovak onomastics in two decades - from important social and political change in the 90ties of the last century up to the end of the first decade of the 21st century. The period covers the history of onomastic research in Slovakia in the era of independence (from 1993). In this paper we analyze the onomastic research in various sub-disciplines - in antroponymy, toponymy, chrematonymy, literary onomastics etc. The paper also contains information about Slovak onomastic projects and conferences that took place during this period. In the end of the article we sketch the development perspectives of the Slovak onomastics from the point of establishing of Slovak onomastic school and from the point of international cooperation. One of the important perspectives of Slovak onomastic research is also their share in shaping Slavic research and exploitation of Slovak onomastics in Slavonic studies.

Onomastics, anthroponomastics, toponymy chrematonymy, present state, development perspectives.

Slovenská onomastika v periode dvoch desaťročí sa v teoretických východiskách opierala predovšetkým o vedecké postuláty dvoch významných predstaviteľov – Vincenta Blanára a Milana Majtána. Problematika vlastného mena sa nechápe izolované, ale celý onymický systém sa vníma ako súčasť jazykového systému, resp. ako celostného sociálneho systému. V. Blanár svojím teoretickým dielom Teória vlastného mena : Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii (1996) zvýraznil semiologické a funkčno-štrukturálne východiská vlastného mena a k lingvistickému statusu *propria* pridal onymický status ako jeho integrálnu súčasť. V roku 2001 sa táto publikácia dočkala aj nemeckej verzie vydanej v Nemecku, čím dostala európska lingvistická a onomastická verejnosť možnosť oboznámiť sa s teoretickými názormi V. Blanára. V tom istom roku vyšiel v Nemecku aj súbor vybraných Blanárových lexikologických a onomastických štúdií pod názvom *Selecta Linguistica et Onomastica*. V monografii *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky* (2008 a 2009 s paralelným anglickým prekladom) sa V. Blanár venuje teoretickým východiskám svojej vedecko-výskumnej práce, popisuje lingvistický a onomastický status vlastného mena, obsahovú a jazykovú stránku onymického znaku, funkčný a systémový pohľad na vlastné mená, poukazuje na význam modelovania v onymii a využitie jazykových prostriedkov v jednotlivých sústavách vlastných mien.

M. Majtán predstavil v roku 1996 vedeckej komunité monografiu *Z lexiky slovenskej toponymie*. V tejto monografii sa venoval otázkam jazykovej a mimo-jazykovej stránky toponyma, analyzoval viaceré apelatívne základy ako východiská slovenských toponým, ktoré už nefungujú v aktívnej apelatívnej slovnej zásobe slovenčiny. Sústredil sa na základnú charakteristiku slovenskej oronymie, hydronymie a toponymie.

V teoretickej oblasti viacerí onomastici venovali pozornosť mikroštrukturým vzťahom. Komplexne sa tejto problematike venovali J. Krško v štúdii Mikroštruktúrne vzťahy v onymii (2002) a L. Sičáková Polyonymia, polysémia, homonymia a antonymia hydroným (2002), čiastkovým problémom polyonymie (onymickej synonymie) v slovenskej hydronymii a toponymii sa venovali J. Krško (1996), L. Sičáková (1996), J. Hladký (2002).

Problematiku posesívnosti vo vlastných menách rozpracovala A. Chomová (2005). Systémovo túto problematiku v slovenčine analyzuje vo svojej monografii Synchrónno-diachrónne parametre posesívnosti v slovenčine (2011). V oblasti slovenskej hydronymie tejto problematike venovali pozornosť aj J. Krško a A. Goútšová (2009).

Slovenská antroponomastika vychádza predovšetkým z teórie V. Blanára a J. Matejčíka. Vo viacerých štúdiách si autori všímali živé osobné mená v prostredí cudzích etník na Slovensku. J. Matejčík analyzoval živé osobné mená a priezviská v nemeckej banskej oblasti stredného Slovenska – v tzv. Hauerlande – Zur Namenkunde und Besiedlung des Hauerlandes in der Mittelslowakei (1993); Lebendige Personennamen im sog. Hauerland (1993); Živé osobné mená na tzv. Hauerlande (1995). I. Valentová sa v rámci výskumu živých osobných mien venovala predovšetkým oblasti hornej Nitry a z tejto problematiky publikovala viacero čiastkových štúdií – Mená podľa domov v Diviackej Novej Vsi (1994), Živé mená v Diviackej Novej Vsi (1995), Krstné (rodné) mená v živých menách obyvateľov hornonitrianskej obce Diviacka Nová Ves (1995), Priezvisko ako funkčný člen živého osobného mena (2003), Apelatívny člen živého osobného mena (2005), Prímeno, živé meno, individuálna charakteristika či prezývka? (2010). Komplexné spracovanie živých osobných mien z oblasti hornej Nitry publikovala v monografii Živé osobné mená v hornonitrianskej oblasti (2009). Problematike živých osobných mien v rôznych regiónoch Slovenska venovali pozornosť aj E. Krasnovská (1991), M. Smatana (1994), A. Holá (2000, 2003, 2007), M. Kazík (2003, 2007, 2010), I. Kopášková (2010), M. Jozefovič (2010).

Okrem tradičnej problematiky živých osobných mien slovenskí onomastici venovali pozornosť vzniku a fungovaniu prezývok jednotlivcov v školskom a bilin-gválnom prostredí – J. Bauko – Pozdravy a oslovenie študentov Slovenského gymnázia v Békéskej Čabe (2006), Používanie antropónym v bilingválnom prostredí (2006, 2010), Vplyv slovensko-maďarského bilingválneho prostredia na používanie antropónym študentov (2008), Výskum prezývok rôznych generácií v bilingválnom prostredí (2010); M. Ološtiak – Niekoľko poznámok k motivácii a designácii sekundárnych pomenovaní (prezývok) (2000), Slovensko-poľskému jazykovému prostrediu a vzniku prezývok v ňom sa venovali V. Patrás – Sociolinguistické kontexty školských prezývok (1997), J. Krško a D. Slovíková – Sociálny aspekt prezývok (Slovensko-poľské paralely) (2005), Komparácia slovenských a poľských žiackych prezývok (2006). Slovensko-ukrajinskému jazykovému pomedziu a jeho vplyvom na tamojšiu antroponymiu a toponymiu venoval pozornosť L. Bartko

– Niektoré osobitosti fungovania vlastných mien v nárečí Slovákov na Zakarpatskej Ukrajine (1999), Odraz slovensko-ukrajinských jazykových kontaktov v toponymii zakarpatských Slovákov (2000). Vo viacerých štúdiách, v ktorých porovnával slovensko-ukrajinské nárečia, venoval L. Bartko pozornosť aj problematike vlastných mien (1998, 2003, 2004, 2009). V. Patráš a J. Wachtarczyková sa zamerali na fungovanie prezývok v rozvíjajúcom sa virtuálnom priestore internetu (2000). P. Ďurčo programovo upravil slovenské priezviská z centrálneho registra obyvateľov. Používateľ elektronického slovenského národného korpusu na stránke Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV v Bratislave môže po zadaní priezviska zistíť frekvenciu výskytu a jeho distribúciu v rámci Slovenska na adrese <http://slovniky.korpus.sk/>.

J. Krško vo viacerých štúdiach písal o špecifickom druhu antropónym vzťahujúcich sa na pomenovanie kolektívu obcí – prezývkových obyvateľských menách – Prezývkové vlastné meno verus onymum (1999), Sociálno-psychologické aspekty pomenovania (2000), Interferencia dialektológie, folkloristiky a onomastiky pri výskume prezývkových vlastných mien (2005).

V r. 1993 vyšlo tretie vydanie popularizačnej práce o slovenských krstných (rodných) menách M. Majtán a M. Považaj – Meno pre naše dieťa. Prepracované a doplnené vydanie tejto knihy vyšlo aj r. 1998 pod názvom Vyberte si meno pre svoje dieťa. Publikácia je zároveň smerodajnou pomôckou pri zápisе rodnych mien do matrík.

Problematike slovenských priezvisk sa venovali predovšetkým V. Blanár a M. Majtán. M. Majtán sa vo viacerých čiastkových štúdiach publikovaných v Nedelenej Pravde zaoberal pôvodom a formovaním slovenských priezvisk – Ako vznikali naše priezviská (1993), najrozšíahlejšiu časť týchto príspevkov publikoval v rokoch 1994 – 1998 – Najstaršie osobné mená a vývin priezvisk na Slovensku; Priezviská podľa spoločenského zaradenia a zamestnania; Latinské a latinizované priezviská; Priezviská zo starozákoných mien; Priezviská a slovensko-maďarské jazykové kontakty; Priezviská privlastňovacieho typu; Priezviská zo ženských men; Priezviská zo zložených slov; Priezviská z názvov rastlín; Priezviská zakončené príponou -oň; Priezviská zakončené na -oš a -uš; Priezviská podľa jedál; Priezviská zakončené na -ár/-iar a viaceré príspevky venované konkrétnym podobám priezvisk. V tejto bohatej sérii analyzoval aj niektoré historické ojknymá motivované patrocíniami. Viaceré z týchto článkov v doplnenej a rozšírenej podobe publikoval v rokoch 2005 a 2006 v Kultúre slova. Slovenským priezviskám sa venoval aj P. Odaloš – Priezviská v kontexte histórie a súčasnosti (Sociálna, teritoriálna a etnická determinácia) (2004) a J. Krško – Slovenské priezviská Kapec, Okapec, Sára, Podrážka (2006). Pravopisnú stránku priezvisk si všímali predovšetkým M. Ološtiak – O skloňovaní cudzích mužských mien s tzv. nemým -e (2008), Tendencie k nesklonnosti cudzích antroponymických maskulín v slovenčine (2008), Skloňovanie priezvisk typu Burleigh (2008), O skloňovaní názvov typu New Orleans (2008), K pravopisnej problematike cudzích vlastných mien (2009), Morfológia vlastných mien (2010), M. Ološtiak spoločne s L. Gianitsovou – Dek-

linačný systém proprií (náčrt problematiky) (2007), J. Doruľa – Písanie osobných mien a miestnych názvov z uhorského obdobia slovenských dejín (2001), Písanie osobných mien z uhorského obdobia slovenských dejín (2002), L. Dvonč – predovšetkým jeho články v slovenských denníkoch v deväťdesiatych rokoch a L. Bartko, ktorý publikoval viaceré populárno-náučné články v slovenských denníkoch v rokoch 1990 – 2000.

Otázkam historickej antroponymie sa venovali viacerí slovenskí onomasici. M. Majtán venoval pozornosť slovanským zloženým menám – Chronológia slovanských zložených osobných mien v slovenčine (1996), tvorbe ojkoným zo zložených slovanských antropónym (1998), výskytu zložených slovanských mien v slovenskej toponymii – Zložené slovanské osobné mená v slovenskej toponymii (1997); J. Krško analyzoval vplyvy pohanstva a kresťanstva na formu slovanských antropónym v štúdiu Vplyv pohanstva a kresťanstva na formu vlastných mien našich predkov (2004). Staršiu slovanskú antroponymiu analyzovali vo svojich príspievkoch J. Skladaná – Slovenské osobné mená v Banskej Bystrici v 16. storočí (1998), M. Bличa – K charakteristike historických priezvisiek (1998), predpisovanej antroponymii dochovanej v mestských knihách venovali pozornosť R. Kučchar – Prímená a priezviská z krstných mien v Jelšavskej mestskej knihe (1996), M. Bличa – Priezviská v Prešovskej mestskej knihe (1996), M. Sitárová – Priezviská v Budmerickej mestskej knihe (1998), M. Sedláčková analyzovala antroponymiu zapísanú v Soľnobanskej mestskej súdnej knihe z rokov 1819 – 1841 (1994, 1996), L. Bartko venoval pozornosť uhorskému kancelárskemu úzu a jeho vplyvu na slovenské rodné mená (2003).

Spoločenské zmeny vo viacerých európskych postkomunistických krajinách na konci osemdesiatych rokoch minulého storočia priniesli so sebou aj nové javy ovplyvňujúce konkrétné národné jazyky. Otvorenosť spoločnosti sa prejavila konfrontáciou rozličných onymických systémov, vzájomné prenikanie nových podôb proprií... Tieto trendy sa najčastejšie prejavili v antroponymických systémoch krstných (rodných) mien. Problematike adaptácie anglických vlastných mien do slovenčiny sa vo viacerých štúdiach venoval predovšetkým M. Ološtiak (od roku 2001 napísal niekoľko štúdií). Pod jeho vedením vyšiel Slovník anglických vlastných mien v slovenčine (2006) a jedeným z výstupov grantovej úlohy bola monografia Jazykovoštruktúrny a komunikačno-pragmatický status vlastného mena (anglické vlastné mená v slovenčine) (2007). Používanie francúzskych vlastných mien v slovenčine analyzoval K. Sekvent (2002), prepisu a používaniu albánskych mien venoval pozornosť L. Králik (2002).

Výskum slovenskej toponymie v rokoch 1990 – 2010 možno sledovať vo viacerých subdisciplínach. V oblasti výskumu slovenských terénnych názvov nadviazala slovenská onomastika na výskum uskutočnený v polovici šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia, vďaka ktorému vznikol bohatý korpus slovenskej toponymie. Významným dielom v tomto období je už spomínaná monografia M. Majtána *Z lexiky slovenskej toponymie* (1996). Mnohé teoretické

štúdie a čiastkové výskumy boli uverejnené v zborníkoch z onomastických a lingvistických konferencií. Čiastkové výskumy zo slovenskej toponymie prezentovali napr. na XI. slovenskej onomastickej konferencii (ďalej SOK) v roku 1994 M. Pančíková, L. Králik, T. Laliková, Š. Lipták, O. Nemčoková; na XII. SOK v roku 1995 O. R. Halaga, na XIII. SOK r. 1997 to boli E. Krošláková, J. Krško, T. Bánik. Popri výskumu antroponymie, venoval J. Matejčík pozornosť aj toponymii Hauerlandu na strednom Slovensku – *Zur Toponymie des Hauerlandes* (1993). Motivačný činiteľom turčianskej toponymii venoval pozornosť P. Žigo v štúdii Motivačné činitele niektorých turčianskych miestnych názvov (1996), etnické vplyvy analyzoval J. Krško – *Vplyv nemeckej kolonizácie na mikrotoponymiu Revúcej* (1997), *Adaptácia nemeckých terénnych názvov do slovenskej toponymickej sústavy* (na príklade Dobšinej) (2003), *Vplyv nemeckej a valašskej kolonizácie na toponymiu Turca* (2004). Monograficky vyšli práce venované regionálnej toponymii – D. Choluj *Onomastika Kysúc* (1992), M. Bличa *Toponymia Ondavskej a Toplianskej doliny* (1996), J. Krško *Teréenne názvy z Muránskej doliny* (2001), J. Láskošová *Tekov očami matky Zeme* (2007). Problematike štandardizácie slovenských toponým sa venovali predovšetkým M. Majtán, I. Horňanský, D. Fičor a M. Kováčová. V oblasti štandardizácie geografických názvov slovenskej toponymie bola veľmi dôležitá spolupráca Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV s Úradom geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. M. Majtán bol od roku 1970 členom Názvoslovnej komisie Ministerstva vnútra SSR a členom Názvoslovnej komisie Slovenského úradu geodézie a kartografie a Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (ÚGKK SR), predsedom subkomisie pre geografické názvy na území Slovenska a v r. 1992 - 2001 bol predsedom Názvoslovnej komisie ÚGKK SR. Od začiatku deväťdesiatych rokov začali aj pod jeho vedením vychádzať zoznamy štandardizovaných geografických názvov jednotlivých slovenských okresov v mierke základnej mapy 1:10 000, názvy vodných tokov a vodných plôch Slovenskej republiky, v r. 1990 vyšli Názvy hradov a zámkov v Slovenskej republike.

Historickej toponymii venovali pozornosť M. Majtán – *Slovenská toponymia v najstarších atlasech Uhorska* (1997), *Zložené slovenské osobné mená v slovenskej toponymii* (1997), *Zložené slovanské osobné mená v slovenskej toponymii* (1998); J. Krško – *Chotárne názvy Revúcej vo svetle historie* (1996), *Mikrotoponymá Revúcej v historickej cirkevných dokumentoch* (1997).

V oblasti historickej ojknymie treba pripomenúť reedíciu jedného z pilierov slovenskej historickej toponymie – dielo J. Stanislava Slovenský juh v stredoveku. 1. a 2. diel (1999 a 2004) analyzujúce historicke osadné názvy južného Slovenska. R. Krajčovič v monografií *Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest* (2005) vysvetluje vznik názvov viacerých slovenských obcí, toponým, slovanských antroponým, analyzuje mnohé apelatíva spojené s existenciou Veľkej Moravy. Názvy obcí Slovenskej republiky (Vývin v rokoch 1773–1997) (1998) od M. Majtána sú cenným zdrojom historickej podôb slovenských obcí, autor veľmi pedantne zachytil spoločenské a politické pomery, ktoré

formovali historickú podobu slovenských ojkoným – maďarizáciu, procesy premenúvania po prvej a druhej svetovej vojne, po nástupe komunizmu, procesy zlučovania i osamostatňovania sa obcí.

Cenným zdrojom historických podôb slovenských miest je aj publikácia B. Kleina *Významné mestá Slovenska na tajných mapách 18. storočia* (2003) v ktorých opisuje historickú toponymiu zachytenú v mapách prvého vojenského mapovania. Regionálnej problematike historických ojkoným venoval pozornosť J. Hladký napr. v príspevkoch *Vývin starej lexiky v ojkonymii hlohovského regiónu* (2000), *Šaštín, Gbely, Bobogdány – dedičstvo po starých Slovákoch* (2005), *Pastuchov, Otruskovce, Trhovište a názvy zaniknutých osád v ich katastroch* (2010) a v ďalších príspevkoch o historickej ojkonymii a toponymii západného Slovenska publikovaných v roku 1999 v *Trnavských novinách extra*.

Podobu historickej slovenskej ojkonymie zo štruktúrno-typologického hľadiska si vo viacerých príspevkoch všimol P. Žigo – *Štruktúrne typy slovenskej ojkonymie*. Počítačový tezaurus (1991), *Historický aspekt slovenských zložených ojkoným* (1998), *Gramatické typy slovenských ojkoným* (1998), *Slovenské zložené ojkonymá v Slovanskom onomastickom atlase* (2000). Slovenským ojkonymám motivovaných zloženými slovanskými antroponymami venoval pozornosť M. Majtán v štúdii *Slovenské ojkonymá zo slovanských zložených antropónym* (1998).

V oblasti výskumu slovenskej oronymie venoval pozornosť lexikálnym východiskám M. Majtán – jeho štúdie venované apelatívnym východiskám publikoval v osemdesiatych rokoch v časopise *Kultúra slova*, tieto poznatky komplexne popísal v monografii *Z lexiky slovenskej toponymie* (1996) a v ďalších štúdiach – *Zo slovenskej oronymie (Názvy slovenských vrchov)* (1994), *Z lexiky slovenskej oronymie* (1995), *Historická a súčasná slovenská oronymia* (1995). Názvy vysokých Tatier analyzuje I. Bohuš v monografii *Od A po Z o názvoch Vysokých Tatier* (1996), štúdie zamerané na niektoré konkrétné podoby oroným prezentovali M. Majtán (1994), J. Hladký (2008, 2011), či L. Králik (1994).

Politické a spoločenské zmeny v strednej Európe významnou mierou ovplyvnili dynamiku urbanoným v bývalých socialistických štátach – ulice, námestia a mestské časti pomenované po predstaviteľoch komunistickej ideológie, medzinárodného robotníckeho hnutia, komunistických dejinných medzníkoch sa začali premenovať. Tomuto, vtedy aktuálnemu trendu, venovali pozornosť viaceré výskumy, ktoré boli publikované v mnohých štúdiach – materiálovo bohaté boli najmä štúdie P. Odaloša, ktoré publikoval v deväťdesiatych rokoch v časopise *Slovenská reč* a na viacerých domácich a zahraničných konferenciách. Teoretické otázky prezentovali M. Majtán, P. Žigo, I. Ripka, E. Krošlákiová, P. Odaloš a ďalší. Začiatkom septembra 1996 sa na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici konala medzinárodná vedecká konferencia *Urbanonymá* v kontexte histórie a súčasnosti, na ktorej odznelo viacero podnetných referátov venovaných problematike urbanonymie nielen v slovenskom, ale v celoslovanskom kontexte. Viacero štúdií bolo venované situácií urbanoným pred rokom 1989 a po politických a spoločenských

zmenách v jednotlivých mestách Slovenska – L. Bartko (1991), M. Blichá (1996), A. Gerlaková (2001), J. Krško (1996)...

V oblasti toponymie je potrebné spomenúť výskum špecifickej vrstvy topónym – tzv. sociálnych topónym viazaných na špecifické sociálne skupiny, akými sú záujmové skupiny ľudí (rybári, poľovníci, športovci...), menšie sociálne skupiny (rodina, obec – z pohľadu ostatných väčších skupín), skupiny spojené na základe veku (deti, mládež) atď. Sociálnym topónymám sa venoval predovšetkým J. Krško v štúdiách Mikrosociálne toponymá (1998), Mikrotoponymá verus mikrosociálne toponymá (1998), Toponymický priestor v komunikácii malých sociálnych skupín (1998), Výskum mikrosociálnych topónym a školská prax (1999), Sociálny priestor v onymii (Vznik onymických subsystémov – sociálnych topónym) (2003). V prostredí horolezcov a skalolezcov sledoval nominačné procesy sociálnych topónym J. Bauko – Etymológia názvov horolezeckých ciest v Súľovských skalách (2003), Mikrororonymá v Súľovských skalách (2006), Motívacia vzniku názvov horolezeckých ciest (2007), Paralely medzi názvami skál a horolezeckých ciest (2009).

Slovenská hydronomastika nadväzuje na dielo V. Šmilauera *Vodopis starého Slovensko* (1932). V oblasti historickej hydronymie je významná aj monografia historika B. Varsika *Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10.-12. storočí* (1989). Parciálne etymologické štúdie venované pôvodu názvov niektorých slovenských vodných tokov (napr. Váh, Dudváh, Nitra, Vlára, Topľa, Torysa...) publikoval v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia najmä Šimon Ondruš, viaceré z nich vyšli s trojdielnom vydaní knihy *Odtajnené trezory slov I, II, III* (2000, 2002, 2004). Systematický výskum slovenskej hydronymie sa začal v polovici sedemdesiatych rokov minulého storočia, kedy vznikla výskumná úloha Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave pod vedením M. Majtána. V osemdesiatych rokoch sa slovenskí onomastiči spolu s poľskými kolegami pripojili k projektu *Hydronymia Europaea*. Prvou monografiou, v ktorej sa spracovala hydronymia slovenského povodia, bola práca K. Rymuta a M. Majtána pod názvom *Hydronimia dorzecza Orawy* (1985). Táto monografia bola však spracovaná podľa metodiky starších poľských hydronomastických monografií. V roku 1998 vyšla v Stuttgartre ďalšia spoločná práca autorov K. Rymuta a M. Majtána pod názvom *Gewässernamen im Flussgebiet des Dunajec. (Nazwy wodne dorzecza Dunajca)*. V tejto monografii sa samostatne spracúva aj slovenská časť Dunajca a Popradu (s. 295–426 a 459–506). Autori tu nadviazali na zásady stavby hesla podľa jednotnej normy projektu *Hydronymia Europaea*.

Veľký záujem o monografické spracovanie slovenskej hydronymie nastal v druhej polovici deväťdesiatych rokov minulého storočia. Inštitucionálne zaštítenie týchto snáh si ako úlohu zobraľo Predsedníctvo slovenskej onomastickej komisie pri Jazykovednom ústave L. Štúra SAV pod vedením M. Majtána, P. Žiga a J. Krška, ktoré zorganizovalo stretnutie jazykovedcov zo slovenských vysokých škôl a Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, na ktorom sa oboznámili s doterajším stavom výskumov slovenskej hydronymie a načrtli perspektívky spracovania

celej hydronymie Slovenska pod oficiálnym názvom *Hydronymia Slovaciae*. Nová pracovná skupina, ktorá oživila myšlienky komplexného spracovania hydronymie Slovenska sa prvý raz zišla začiatkom leta roku 2003.

Nové monografie napísané v deväťdesiatych rokoch už metodologicky vychádzali zo zásad projektu *Hydronymia Europaea* – *Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej* (Sičáková, 1996), *Hydronymia povodia Ipľa* (Majtán – Žigo, 1999), *Hydronymia povodia Turca* (Krško, 2003). V r. 2004 pripravil J. Hladký monografiu *Hydronymia povodia Nitry*, v ktorej ako prvý predstavil metodologické spracovanie vodných kanálov, resp. metodiku ich zapisovania v hydrografickom členení povodia. M. Majtán pripravil v roku 2006 druhé (prepracované) vydanie *Hydronymie povodia Oravy* (spoluautor K. Rymut) podľa zásad projektu *Hydronymia Slovaciae*. V rukopise zostala kandidátska dizertačná práca *Hydronymia povodia horného Hrona* (Nemčoková, 1988), ktorá sa stala podkladom pre celé spracovanie povodia Hrona pod názvom *Hydronymia povodia Hrona* (autorom je J. Krško, 2008). Spracovanie povodia Hrona skompletizovalo spracovanie povodí takmer celého stredného Slovenska. Od roku 2008 sa začal intenzívny výskum synchrónnej a diachrónnej hydronymie povodia Váhu. Výsledkom skúmania hydronymie povodia Váhu sú najaktuálnejšie monografie z častí povodia Váhu – *Hydronymia povodia Kysuce* (Krško – Velička, 2011), *Hydronymia horného povodia Váhu* (od povodia Rajčanky po prameň Váhu) (Krško, 2011) a *Hydronymia povodia Dudváhu* (Hladký, 2011).

Zásady spracovania hydronymie Slovenska vyšli pod názvom *Spracovanie hydronymie Slovenska. (Metodické pokyny na spracúvanie projektov Hydronymie Slovaciae)* (Krško, 2005).¹

Oblast' chrématonymie, podobne ako oblast' urbanonymie, výrazne poznačili politické a spoločenské zmeny na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov minulého storočia. Prudký rozvoj trhového hospodárstva a súkromného podnikania viedli ku vzniku mnohých firiem, inštitúcií, ktoré bolo potrebné pomenovať. Procesu pomenúvania firiem venovala pozornosť predovšetkým M. Imrichová, ktorá publikovala mnoho štúdií z tejto problematiky – napr. Nové onomastické tvary (1995), Logonymá v systéme vlastných mien (2002), Nominačné a motivačné okolnosti vzniku logoným : (vznik a používanie logoným z onomaziologicko-semaziologického aspektu) (2002), Formálna stránka logoným a ich najčastejšie jazykové nedostatky (2002) a ďalšie. Spomenuté štúdie synteticky spracovala v monografii Logonymá v systéme slovenčiny (2002). Viaceré teoretické východiská však možno nájsť v česko-slovenskom zborníku *Chrématonyma* z hlediska teorie a praxe (1989). Problematike názvov firiem sa venovali aj J. Horecký,

¹ Podrobnejší prehľad publikáčnych aktivít slovenských onomastikov v oblasti hydronymie možno nájsť v bibliografickom prehľade Súpis prác o slovenskej hydronymii. In: Z hydronymie západného Slovenska. Zborník vedeckých štúdií. Zost. J. Hladký. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 138-149.

P. Odaloš a ďalší. V oblasti pomenúvania mliekarenských výrobkov pracovala predovšetkým L. Garančovská, ktorá napísala a obhájila dizertačnú prácu pod názvom *Analýza pragmatoným mliekarenského priemyslu na Slovensku* (2010), z čiastkových štúdií sú významné napr. *Vymedzenie chrématoným v onymickom systéme* (2009), *Ochranná známka (s ohľadom na chrématonymá mliekarenského priemyslu)* (2010). M. Ološtiak venoval pozornosť nominačným procesom železničných rušňov a pomenovaní vlakových spojov, J. Krško sa zameral na pomenúvanie kobercov, J. Matejčík písal o názvoch textilií.

Rozvoj zaznamenala aj literárna onomastika. Už v predchádzajúcim období bolo publikovaných viacero štúdií zameraných na fungovanie vlastných mien literárnych postáv, skúmal sa autorov literárny zámer a jeho vplyv na podobu mien knižných hrdinov a pod. Onomastické príspevky z literárnej onymie v rozhraní rokov 1990 – 2010 sa venovali najčastejšie konkrétnemu spisovateľovi – napr. M. Majtán sa venoval onymii v tvorbe B. S. Timravy – *Vlastné mená v Timraviných literárnych prácach* (1990), M. Ološtiak skúmal literárnu onymiu V. Pankovčína – *Antroponymia v tvorbe Václava Pankovčína* (2001), prípadne sa venovala pozornosť konkrétnemu dielu – napr. A. Gerlaková – *Onymia v Turčianskych povestiacach Jozefa Tatára* (2003), J. Matejčík – *Onymia v Jarošovej Tisícročnej včele* (1992). Teoretické zameranie majú príspevky M. Majtána – *Literárna onymia a umelecký preklad* (1992), či L. Bartka – *K poetike mien literárnych postáv z hľadiska teórie prekladu* (2000). Od roku 2002 venuje výraznú pozornosť literárnej onomastike P. Odaloš, ktorý pracuje s vlastným termínom *literáronymum*, pod ktorým rozumie všetky vlastné mená použité v literárnom diele. Svoju pozornosť venuje P. Odaloš vlastným menám v dielach L. Balleka, P. Kondáča, M. E. Matkina a M. Kukučína.

Problematika vlastných mien zvierat (*zoonymia*) bola pertraktovaná na viacerých onomastických konferenciách – napr. na XI. slovenskej onomastickej konferencii A. Rajčanová skúmala mená slovenských zubrov, J. R. Nižňanský analyzoval mená koní z oblasti západného Slovenska, rovnako tak aj Š. Drahošová, ktorej zdrojom zooným koní boli archívne pramene Štátneho oblastného archívu v Nitre. Zoonymii bola venovaná aj nasledujúca XII. slovenská onomastická konferencia v Prešove, na ktorej v samostatnej sekcií odzneli príspevky zamerané na mená koní (Rajčanová, Imrichová, Krško), mená domácich hospodárskych zvierat (Balleková, Odaloš), mená psov (Matejčík, Laliková). M. Majtán publikoval v časopise *Slovenská reč* štúdie o menách kráv v minulosti – *Zo staršej slovenskej zoonymie. (Mená kráv zo začiatku 18. storočia.)* (1994) a *Pomenúvanie kráv na Slovensku začiatkom 19. storočia. (Tvorenie mien v súpisoch Bytčianskeho panstva)* (2004). Perspektívnu oblasť vo výskume zoonymie sa ukazuje problematika hypokoristických podôb zooným a ich fungovanie v komunikácii.

Dôležitou súčasťou onomastického diania sú slovenské onomastické konferencie (ďalej SOK), ktoré sa konajú v intervaloch 2 až 3 rokov a na ktorých prezentujú svoje najnovšie výskumy onomastici zo Slovenska i zo zahraničia. V rozmedzí rokov 1990 až 2010 prešli slovenské onomastické konferencie do druhej

desiatky – XI. SOK sa konala 19. – 20. 5. 1994 v Nitre, XII. SOK v Prešove (25. – 26. 10. 1995), XIII. SOK v Modre – Piesku (2. – 4. 10. 1997), XIV. SOK v Banskej Bystrici (6. – 8. 7. 2000), nasledujúce dve SOK sa konali v Bratislave XV. SOK (6. – 7. 9. 2002), XVI. SOK (16. – 17. 9. 2004), XVII. SOK v Trnava (12. – 14. 9. 2007), ostatná XVIII. SOK sa konala 12. – 14. 9. 2011 v Prešove.

Slovenská onomastika má v súčasnosti rozpracované dva významné projekty. Cieľom projektu *Hydronymia Slovaciae* je spracovanie súčasnej i historickej hydronymie podľa jednotlivých povodí, pričom pod pojmom hydronymia máme na mysli názvy nielen vodných tokov, ale aj vodných plôch, vodných zdrojov a vodopádov. Ďalším cieľom projektu je lexikologické, genetické a lingvogeografické spracovanie lexiky slovenskej hydronymie ako súčasti historickej a súčasnej slovenskej spisovnej a nárečovej lexiky. V súčasnosti je kompletne spracovaná hydronymia stredného Slovenska, z povodí západného Slovenska zostáva dokončiť dolnú časť Váhu a slovenskú časť Dunaja, z oblasti východného Slovenska treba spracovať hydronymiu východnej časti.

Druhým projektom je Slovník slovenských terénnych názvov, ktorého korpus vznikal súpisnou akciou uskutočnenou v rokoch 1966 – 1975, excerptmi diplomových a seminárnych prác poslucháčov vysokých škôl, excerptovaním regionálnych monografií, publikácií a časopisov, štúdií a článkov, katastrálnych máp, Základnej mapy ČSSR 1 : 10 000 a Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000. Týmto spôsobom sa získalo približne 250 000 názvov. Lístkové kartotéky sa začínajú spracúvať podľa vzoru Slovníka pomístnich jmen Moravy a Slezka, ktoré pripravuje dialektologické oddelenie Ústavu pro jazyk český AV ČR v Brne.

Onomastický výskum prebieha aj na slovenských vysokých školách, kde je prirodzenou súčasťou vedeckej prípravy študentov vo všetkých stupňoch štúdia. Viaceré bakalárske, magisterské, rigorózne práce a doktorandské dizertačné práce riešili onomastickú problematiku. V rámci diplomových a bakalárskych prác boli doteraz spracované povodia dolného Dudváhu (Beňo, 2005), Myjav a Chvojnice (Závodný, 2007), horného a stredného Váhu (Chovancová, 2003; Hikaníková, 2005), Kysuce (Majchrák, 2005), Hornádu (Jurčišinová 2006; Švačová, 2006), Hnilca (Mihalusová, 2006) a Tople (Karahutová, 2006), Ondavy (Homoľa, 2007), horného povodia Laborca (Gajdošová, 2009). Všetky takéto práce sú vhodným základom pre komplexné spracovanie povodí v rámci projektu *Hydronymia Slovaciae*. V rámci dizertačných prác sa M. Jozefovič venoval problematike modelovania živých osobných mien na strednom Slovensku (Jozefovič, 2008), problematiku neúradnej antroponymie rozpracovala aj I. Kopášková – Kormancová v dizertačnej práci Komparácia obsahových modelov živých osobných mien v Krásne nad Kysucou a v Oravskej Lesnej (2012). A. Závodný si v oblasti hydronymie všímal vzťahové a štruktúrne modely v hydronymii slovenských prítokov Moravy (2010), L. Garančovská sa, už spomínamej práci, venovala oblasti chrématonymie – v dizertačnej práci Analýza pragmatónym mliekarenského priemyslu na Slovensku (2010). Didaktickú stránku vlastných mien analyzovali M. Beláková v dizertačnej

práci Vlastné meno ako príbeh a hra (2008) a M. Tkáčová – Fungovanie proprií v jazykovom vyučovaní a v komunikácii detí primárnej školy (2011).

Perspektívy rozvoja slovenskej onomastiky načrtol M. Majtán v príspevku Perspektívy rozvoja slovenskej onomastiky (2007). Slovenská onomastika bude určite pokračovať v rozvíjaní teórie a metodológie a budovať slovenskú onomastickú školu. K ďalším dôležitým úlohám slovenskej onomastiky patrí slovníkové spracovanie slovenskej anojkonymie, vypracovanie slovníka slovenskej historickej antroponymie a slovenských priezvisk, historický výskum osídlenia a ojkonymie, etymologický slovník slovenských geografických názvov. Bude treba pokračovať vo výskume slovenských hydroným, zooným, pragmatoným, urbanoným, exoným a v rozvoji bádania historických aj súčasných mestských názvov (urbanonymie), literárnej onymie i bádania v oblasti chrematonymie a logonomastiky.

Literatúra

- BLANÁR, Vincent. 1996. Teória vlastného mena : Status, organizácia a fungovanie v spoľočenskej komunikácii. Bratislava : Veda, 1996. 250 s. ISBN 80-224-0490-X.
- KRŠKO, Jaromír. 2002. Mikroštruktúrne vzťahy v onymii. In: Slovenská reč, 67, 2002, č. 3, s. 142-152.
- MAJTÁN, Milan. 1996. Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava : Veda, 1996. 191 s. ISBN 80-224-0480-2.
- Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Zborník materiálov z onomastického kolokvia konaného v Banskej Bystrici 3.-5. septembra 1996. Zost.: P. Odaloš. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB; Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB; Bratislava : Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, 1996, 285 s. ISBN 80-8055-002-6.
- VALENTOVÁ, Iveta. 2009. Ku koncepcii pripravovaného Slovníka slovenských anojkonym. In: Slovenská reč, 2009, roč. 74, č. 5, s. 283 –291.
- Z hydronymie západného Slovenska. Zborník vedeckých štúdií. Zost. J. Hladký. Trnava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, 149 s. ISBN 978-80-8082-392-4.
- www.juls.savba.sk – <http://slovniky.korpus.sk/>

Slovak Onomastics in 1990 – 2010

In the paper an author pays attention to Slovak Onomastics in last two decades – from the time of very important political and social changes in 1990's up till the end of the first decade of 21th century. During this period of time (since 1993) some onomastic research has been done in Slovakia.

The author analyses all the research tasks in connection with onomastic subdisciplines – antroponymics, toponymics, chrematonymics, literature onomastics and so on. The study also contains some information about Slovak onomastic projects and conferences that have been held up till now.

In a conclusion the author writes about perspectives in a development of Slovak onomastics, creating of Slovac onomastic school based on international cooperation. One of the most important perspectives of Slovak onomastic research is a participation on Slavic research as well as possibilities to use the results of Slovak research in Slavic context.

XV. medzinárodný zjazd slavistov v Minsku Príspevky slovenských slavistov

Editor: Doc. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.

Technický redaktor: Mgr. Juraj Molčányi

Rok vydania: 2013

Počet strán: 234

Vydavateľ: Slovenský komitét slavistov

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

Z tlačových podkladov Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV vytlačila
tlačiareň Adriána Buraľa, Joysa 229, e-mail: bural@minet.sk.

ISBN 978-80-89489-08-4

EAN 9788089489084